

УДК 331.56

JEL Classification E24, J60

Митрофанова А.С.*к.е.н., доцент кафедри загальної економічної теорії**Навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу**Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»**Харків, Україна**E-mail : anastasia_mitrofanova@ukr.net*

АНАЛІЗ ПРИЧИН, ФАКТОРІВ ТА ПРОБЛЕМ БЕЗРОБІТТЯ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Анотація

Недовикористання трудових ресурсів та недовантаження виробничих потужностей супроводжують кризові явища в економіці багатьох країн. Особливо важкі соціально-економічні наслідки має молодіжне безробіття, тому обрана тема є актуальною.

Метою статті є виділення причин та факторів молодіжного безробіття в Україні, виявлення проблем працевлаштування молоді та розробка заходів подолання виявлених проблем.

Дослідження спирається на використання таких методів наукового пізнання, як системний підхід, діалектичний метод, аналіз та синтез, моделювання, порівняння, статистичні методи.

У статті пропонується розрізнати глибинні причини молодіжного безробіття, що лежать у площині порушення зв'язків у системі "освіта-наука-виробництво", та супутні негативні чинники, характерні для сучасної соціально-економічної та політичної ситуації в країні, регіональних диспропорцій.

У статті систематизовано основні проблеми, з якими стикається молодь на ринку праці (відсутність гарантії першого робочого місця, досвіду роботи, витіснення зайнятості у тіньовий сектор, висока плинність кадрів, соціально-психологічні проблеми переходу від навчання до роботи), та проаналізовано актуальну ситуацію в Україні.

Запропоновано систему рекомендацій щодо вирішення проблем молодіжного безробіття з точки зору соціального діалогу, тобто рівноправної участі всіх суб'єктів молодіжного ринку праці (держави, навчальних закладів, органів місцевого самоврядування, роботодавців, молоді), та усунення як глибинних причин, так і супутніх негативних факторів.

Ключові слова: *безробіття; молодіжне безробіття; структурне безробіття; рівень безробіття; молодіжний ринок праці; працевлаштування молоді*

Вступ. Соціально-економічне явище безробіття виступає одним з проявів багатьох протиріч, що склалися між постіндустріальним технологічним способом виробництва та системою сучасних виробничих відносин, поряд із комерціалізацією освіти, ринково-комерційним використанням творчої праці та досягнень науки, виснаженням навколишнього природного середовища та ін. Небезпечним та прикрим переломленням проблеми безробіття і недовантаження виробничих потужностей, тобто недостатньо ефективного застосування людських та всіх інших ресурсів є молодіжне безробіття. Не дивлячись на те, що в сучасному світі фізичні та навіть певні інтелектуальні трудові функції людини-працівника передані машинам, водночас значення людської праці не нівелюється, а зростає, оскільки праця набуває нового творчого змісту та все більш суспільного характеру. В таких умовах роль трудового та творчого потенціалу окремого працівника, його освіти та досвіду важко переоцінити, тим більш якщо це молода людина, яка швидко вчиться, має неабиякий запас енергії та наснаги та здатна до нових ідей і нестандартного мислення. В той же час відомо, що близько половини безробітних у

світі – молоді люди у віці до 24 років, а ймовірність безробіття для молоді в три рази вище, ніж для дорослого населення. Відомо також, що зростання безробіття в цілому на 1% призводить до збільшення злочинності на 8%. Отже, дослідження причин, динаміки молодіжного безробіття та шляхів його подолання виступає актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження безробіття, його причин та наслідків є одною з давніх та традиційних проблем економічної науки, що не тільки не втрачає своєї актуальності, але й в сучасних умовах набуває нових вимірів. Так, до цієї теми звертались класики економічної науки Т. Мальтус, К. Маркс, Дж. М. Кейнс, А. Оукен, О. Філіпс та інші видатні вчені, створюючи власні теорії безробіття, які часто виступають методологічною основою сучасних досліджень. Серед вітчизняних вчених слід відзначити внесок М. Туган-Барановського у розробку соціальних факторів праці та зайнятості.

Однак молодіжне безробіття виступає відносно новою проблемою, яка, втім сьогодні постає на весь зріст. Серед зарубіжних вчених аналізу безробіття серед молоді, в тому числі у країнах Європи, а також його довгострокових наслідків присвятили свої праці Х. Дітріх [1], Е. Мареллі [2], С. Скарпетта [3; 4] та інші.

Серед вітчизняних науковців варто відзначити таких авторів, як А. Батюк [5], Д. Богиня [6], Т. Буда [7], О. Грішнова [8], Е. Лібанова [15], О. Трюхан [21], Т. Чатченко [22] та ін., які внесли вагомий внесок у аналіз проблем праці і зайнятості, молодіжного працевлаштування, правових аспектів молодіжної зайнятості, особливостей переходу від навчання до роботи, зарубіжного досвіду регулювання зайнятості, ролі держави у вирішенні проблем молодіжного безробіття.

Метою статті є виявлення глибинних причин та супутніх чинників молодіжного безробіття в Україні, аналіз проблем, з якими найчастіше стикається молодь на ринку праці, а також розробка системи рекомендацій щодо вирішення таких проблем.

Методологія дослідження. В процесі дослідження були застосовані такі методи, як діалектичний метод, системний підхід, аналіз та синтез, моделювання, статистичні методи, метод порівняння.

Результати. Відповідно до законодавства [19], до молоді в Україні відносять громадян віком від 14 до 35 років. Молодіжне безробіття – соціально-економічне явище, під час якого працездатна молодь перебуває в пошуках роботи та готова приступити до неї, але не може реалізувати своє право на працю, тим самим втрачає основні засоби до існування.

Існують наступні категорії безробітної молоді:

- випускники загальноосвітніх шкіл, навчальних закладів всіх рівнів;
- звільнені у зв'язку зі змінами в організації виробництва;
- звільнені у зв'язку з плінністю кадрів;
- військовослужбовці, звільнені зі строкової служби;
- жінки, які перебували у відпустці для догляду за дітьми [22].

З точки зору національної економіки, таке безробіття призводить до втрат ВВП, зростання видатків держбюджету на виплати по безробіттю, втрата державних коштів на навчання фахівців, зниження продуктивності праці, недовикористання творчого потенціалу молоді у виробництві. Посилюється тиск на ринок праці в цілому, що негативно впливає на встановлення ставок заробітної плати. Поглиблюється демографічна проблема, оскільки слабшають стимули до створення сім'ї. Погіршується ситуація в сфері трудової міграції, відбувається відплив умів за кордон, стає напруженою криміногенна ситуація в країні. З точки зору самої молоді людини безробіття, особливо тривале, загрожує втратою кваліфікації, виникненням депресії, десоціалізацією, і навіть

втратаю здоров'я.

Рівень безробіття серед молоді в Україні суттєво відрізняється за віком, статтю та місцем проживання (див. таблиця 1). Найбільш вразливою категорією є молоді люди у віці 15-24 роки. У цій групі рівень безробіття серед чоловіків перевищує показник серед жінок на 5 відсоткових пунктів. Вищим є рівень безробіття серед сільської молоді, ніж серед міської.

Таблиця 1. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, місцем проживання та віковими групами, I півріччя 2017 р. (% до кількості економічно активного населення відповідної вікової групи) [20, с. 10]

	Всього	У тому числі за віковими групами, років						
		15-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-70
Усе населення	9,6	17,8	11,4	10,5	9,6	8,6	7,7	0,0
Жінки	7,7	14,9	9,5	9,0	8,7	6,7	5,7	-
Чоловіки	11,3	19,9	12,7	11,7	10,3	10,6	9,6	0,1
Міські поселення	9,2	16,5	10,8	10,2	9,4	9,0	6,8	0,1
Сільська місцевість	10,4	19,5	12,5	11,5	10,0	7,9	9,5	-

Останніми роками відбувалось різке збільшення показника рівня безробіття серед молоді від 15 до 24 років – до 23,0% у 2016 р. Причому показник молодіжного безробіття протягом 2010-2016 рр. у 2 - 2,5 рази перевищував рівень безробіття серед дорослого населення (див. рис. 1). Однак сьогодні ця тенденція змінюється на краще, і у I півріччі 2017 р. цей показник склав 17,8%.

Порівняно з країнами ЄС-28 показник рівня безробіття серед молоді в Україні приймає близькі до них значення (див. рис. 2). Більше того, у деяких країнах ЄС (Греція, Іспанія) він сягав у 2016 р. більше 40%. Однак Україні є до чого прагнути, оскільки, наприклад, в Австрії та Німеччині цей показник коливається близько 10%.

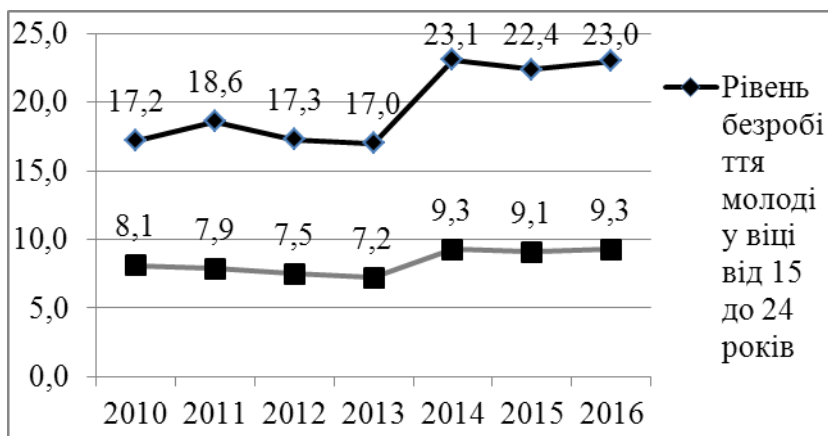

Рис. 1. Рівень безробіття серед молоді порівняно з рівнем безробіття в цілому (складено автором на основі [14]).

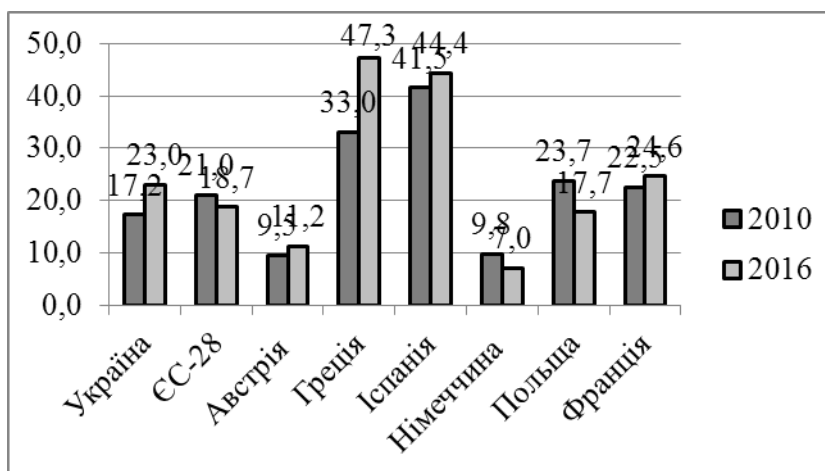

Рис. 2. Рівень безробіття серед молоді в країнах ЄС та в Україні (складено автором на основі [10, с. 187])

Однак в цілому, відповідно до звіту з масштабного економіко-соціологічного дослідження проф. Е. Лібанової [15], сучасний молодіжний ринок праці в Україні характеризується досить загрозливими тенденціями. Так, зростає кількість незайнятої молоді, яка зневірилася і навіть не намагається шукати роботу. Відбувається яскрава сегментація молоді на тих, хто відразу знайшов гідну роботу та тих, хто зіткнувся зі всіма труднощами пошуку. Велика кількість молоді незадоволена своїм робочим місцем, тому планує змінити роботу та навіть професію. У вирішенні своїх проблем молодь покладається в основному не на себе, а на третіх осіб – державу, рідних та друзів [15]. Крім того, як вважають вчені [22, с. 251], специфічність молодіжного ринку праці полягає у нестійкості попиту і пропозиції, низькій конкурентоспроможності молоді, великій варіантності, складній ситуації з жіночою зайнятістю.

На наш погляд, необхідно виокремлювати глибинні причини молодіжного безробіття та супутні негативні фактори, що впливають на його формування. Крім того, потрібно виділити окремі проблеми ринку праці в Україні, які ускладнюють процес працевлаштування молоді.

В якості основної глибинної причини молодіжного безробіття дослідники [12; 13; 15] визнають глибокий дисбаланс між структурою попиту та пропозиції на ринку праці, зумовлений порушенням взаємозв'язків у системі "освіта - наука - виробництво". Таке порушення зумовлюється цілою низкою чинників, серед яких розрив між навчальними програмами у ВНЗ та потребами підприємств, а звідси – недостатня кваліфікація молодих фахівців та їх нижча конкурентоспроможність порівняно з іншими віковими групами; відсутність необхідної інформації про ринок праці та майбутню професію у абітурієнтів; вибір спеціальності за престижністю, а не за змістом тощо.

Глибока невідповідність між вимогами ринку праці і виробництва, з одного боку, та пропозицією фахівців, з іншого, породжує не тільки структурне безробіття, але й невідповідність між отриманою спеціальністю і фактичним місцем роботи, занадто високу кваліфікацію для займаної посади тощо. Так, за результатами анкетування [15] третина молодих фахівців "занадто кваліфіковані" для робочих місць, які вони займають.

В Україні щорічно налічується близько півмільйона випускників усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів. З них отримують кваліфікацію за економічними та юридичними

спеціальностями близько третини. Водночас, вкрай недостатньою є кількість кадрів для сфери реального виробництва. Відповідно до даних Держстату [14], найбільшим залишається попит роботодавців на кваліфікованих робітників з інструментом (20,1% від загальної кількості заявлених вакансій на кінець червня 2017 р.). У I півріччі 2017 р. спостерігалось збільшення попиту роботодавців на технічних службовців (на 85%) і на робітників з експлуатації технологічного устаткування (на 84%) [20, с. 16]. Тобто необхідними є випускники закладів професійно-технічної освіти та представники таких професій, які нині вважаються непрестижними. Водночас потреба в менеджерах різного спрямування та рівня залишається невисокою. При цьому серед абітурієнтів близько 80% планують вступати до ВНЗ і лише трохи більше 10% – до професійно-технічних навчальних закладів, кількість яких невинно знижується і становила у 2017 р. 60% від кількості 1990 р. У результаті показник навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце (див. таблиця 2), який завдяки поживленню в економіці в цілому знижувався протягом 2015–2017 рр., серед керівників та менеджерів виявився одним з найвищих, у той час як серед кваліфікованих робітників з інструментом та професіоналів цей показник виявився найнижчим.

Супутніми негативними чинниками молодіжного безробіття у сучасній Україні, на наш погляд, можуть виступати наступні об'єктивні фактори. По-перше, важливий фактор тиску на ринок праці, в т.ч. молодіжний – військова агресія на Сході України, в результаті якої майже 1 млн. 300 тис. громадян стали внутрішньо переміщеними особами в інші регіони України в короткий термін, що призвело до ускладнень пошуку роботи і у них, і у місцевого населення. По-друге, соціально-економічна криза в Україні 2014–2016 рр., падіння ВВП вплинуло на зростання рівня безробіття, в т.ч. молодіжного. У 2017–2018 рр. темп зростання ВВП склав близько 2,5%, отже, можна говорити про вступ до фази поживлення ділового циклу, і очікувати на поступове зниження безробіття. По-третє, існують суттєві диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України, що виливається у різний рівень регіональних показників молодіжного безробіття – від біля 6% у Харківській та Київській областях до 14–16% у Луганській та Донецькій областях (на 1 півріччя 2017 р.). По-четверте, підвищення пенсійного віку також ускладнює процес оновлення кадрів.

Таблиця 2. Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце за професійними групами (складено автором на основі [10, с. 194; 14])

Професійні групи	Роки		
	2015	2016	2017
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	35	24	16
Професіонали	11	7	5
Фахівці	17	9	7
Технічні службовці	26	12	9
Працівники сфери торгівлі та послуг	18	11	8
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	74	55	44
Кваліфіковані робітники з інструментом	9	5	3
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	22	12	8
Найпростіші професії	26	13	8
Всього	19	11	7

По закінченні навчального закладу у процесі пошуку роботи молодь проходить декілька етапів: вихід на ринок праці, ознайомлення з пропозицією робочих місць,

визначення власних можливостей, потреб та бажань, пошук першого робочого місця, працевлаштування на перше робоче місце, набуття першого робочого досвіду та необхідних навиків, розвиток та становлення особистості [5, с. 195]. В процесі проходження таких етапів молодь стикається з великою кількістю проблем. Отже, серед найбільшочіших проблем молодіжного ринку праці в Україні можна виділити наступні.

1. Забезпечення першим робочим місцем. В Японії та США 85–90% молодих фахівців працевлаштовуються відразу після випуску [21, с. 147]. В Україні серед причин незайнятості безробітного населення відсутність працевлаштування після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів займає третє місце після вивільнення з економічних причин та звільнення за власним бажанням або за угодою сторін. Однак частка таких осіб у I півріччі 2017 порівняно з I півріччям 2016 поступово знижується – з 14,3% до 11,5%. Із загальної кількості безробітних осіб, які шукали роботу вперше та не мали досвіду роботи, також переважала молодь, яка не була працевлаштована після закінчення навчальних закладів. Серед них у I півріччі 2017 р. частка осіб віком 15–24 роки складала 76,5% [20, с. 8].

Відповідно до українського законодавства [11, ст. 197; 19, ст. 7] держава зобов'язана надавати працездатній молоді перше робоче місце на термін не менше двох років. Однак на практиці ця норма виконується далеко не в повній мірі. В той же час, останніми змінами до Закону України "Про вищу освіту" скасовується обов'язкове відпрацювання випускниками ВНЗ, що навчались за кошти держбюджету [17; 21, с. 146-148], що також здійснюватиме тиск на ринок праці.

2. Відсутність досвіду роботи. За аналітичними даними [21, с. 147], більшість роботодавців зацікавлені в кандидатах із досвідом роботи 2–5 років, залежно від специфіки вакансії. Виникає замкнене коло – молодий фахівець не може працевлаштуватися, оскільки необхідний досвід, а цей досвід він не може здобути, оскільки його відмовляються наймати. Так, серед причин відмов роботодавців при прийомі на роботу молоді до 30 років передусім лідирують недостатній досвід роботи, поряд із недостатнім рівнем кваліфікації та молодим віком. Стажування під час навчання – дієвий спосіб отримання необхідного практичного досвіду. Однак, за результатами опитування лише біля третини студентів під час навчання проходили стажування у роботодавця. Крім того, молодь незадоволена тим, що стажування є неоплачуваним та не гарантує перше місце роботи після закінчення навчання [5, с. 193].

3. Витіснення зайнятості у тіньовий сектор. Частка неформально зайнятого населення є найбільшою у вікових групах 15–24 та 60–70 років, в яких становить близько 36% (див. рис. 3). За соціологічними даними близько третини молодих громадян мають досвід офіційно незареєстрованої діяльності у минулому [16]. Поширеними видами економічної діяльності неформально зайнятого населення є сільське, лісове та рибне господарства (42,7%), оптова та роздрібна торгівля (19,5%), будівництво (15,3%) [20, с. 7].

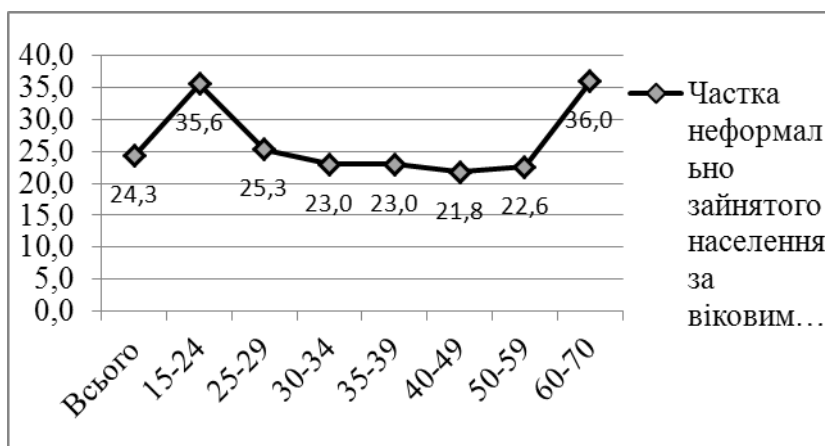

Рис. 3. Частка неформально зайнятого населення в Україні за віковими групами у 2016 році (складено автором на основі [10, с. 101])

4. Висока плинність кадрів, що зумовлена невідповідністю освіти та рівня кваліфікації реальному робочому місцю. Звідси випливає різноманіття мотивів змінити роботу [9, с. 83]: низький рівень оплати праці; відсутність кар'єрного зростання; незадоволеність умовами праці; невивплата заробітної плати.

5. Завищені очікування молоді відносно заробітної плати та умов праці, престижу професії, змісту праці і водночас низька офіційна заробітна плата в умовах вакансій, що пропонуються для молодих працівників.

6. Складнощі територіальної мобільності та труднощі адаптації до нового робочого місця, соціально-психологічні проблеми переходу молоді від навчання до роботи [15].

7. Недосконалість законодавчого регулювання молодіжного ринку праці та недостатність ефективних стимулів для роботодавців при наймі молодих людей.

Сьогодні держава намагається вирішити окреслені проблеми безробіття серед молоді. Так, для підприємств із чисельністю працівників понад 20 осіб встановлюється квота у 5% середньооблікової чисельності працівників для працевлаштування неконкурентоздатних на ринку праці осіб. Роботодавцям компенсуються витрати внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, якщо вони працевлаштовують безробітних за направленням центру зайнятості не менш ніж на два роки [21]. Створюється мережа молодіжних центрів зайнятості; забезпечується професійна орієнтація; передбачено створення умов для самозайнятості та підтримка підприємництва, наприклад, надання одноразової допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності; стажування студентської молоді [5, с. 193–194; 18].

Однак, в процесі вирішення проблем безробіття та працевлаштування молоді, необхідний комплексний вплив, передусім на глибинні причини, а не лише на супутні негативні фактори, в іншому випадку ми ризикуємо лише замаскувати проблему, здійснюючи "косметичні" заходи замість "капітальних". Так, часто вся повнота відповідальності за врегулювання проблем молодіжного безробіття покладається на державу, в той час як вплив інших суб'єктів на молодіжному ринку праці (навчальних закладів, органів місцевого самоврядування, роботодавців, а також самої молоді) також може бути визначним. Наприклад, з боку навчальних закладів очікується посилення профорієнтаційної роботи у невеликих населених пунктах, укладання прямих договорів з

роботодавцями на навчання необхідних фахівців, популяризація технічних спеціальностей та ін. Органи місцевого самоврядування могли би взяти участь у створенні регіональних молодіжних ярмарків вакансій, активізації підприємницької діяльності молоді, розширенні мережі закладів професійного навчання. Крім того, і сама молодь не повинна залишатися осторонь, демонструючи зі свого боку відповідальне ставлення до вибору спеціальності, до навчання та самоосвіти, готовність до територіальної мобільності, використання всіх можливостей центрів зайнятості та профорієнтації. В цілому, систему заходів, які можуть бути спрямовані на поліпшення ситуації, на наш погляд, можна організувати за причинами та суб'єктами у вигляді наступної матриці (див. таблиця 3):

Таблиця 3. Матриця шляхів вирішення проблем безробіття молоді в Україні (складено автором на основі [21, 22] та власного доробку)

Суб'єкти	Усунення основних причин	Пом'якшення дії негативних факторів	Вирішення проблем працевлаштування на молодіжному ринку праці
Держава	• поліпшення системи професійної орієнтації; • відновлення зв'язків у системі "освіта-наука-виробництво"; • відновлення професійного навчання; • зростання держзамовлення на потрібні ринку праці спеціальності; • посилення спеціалізації навчальних закладів та належне їх фінансування.	• стимулююча фіскальна та монетарна політика; • пом'якшення регіональних диспропорцій економічного розвитку; • зниження пенсійного віку.	• забезпечення гарантованим першим робочим місцем; • забезпечення державного регулювання самозайнятості та фрілансу; • захист нестандартних форм зайнятості (віддалена, тимчасова, агентська, аутсорсинг, аутстафінг); • створення додаткових стимулів для роботодавців; • надання цільових субсидій для підготовки спеціалістів для підприємств, які зобов'язуються працевлаштувати молодь.
Навчальні заклади	• надання сучасної та якісної освіти; • сприяння розвитку технічних спеціальностей; • посилення участі у соціальному партнерстві в рамках держави, підприємств, навчальних закладів.	• відкриття представництв у невеликих населених пунктах; • активізація профорієнтаційної роботи у невеликих населених пунктах.	• активізація роботи центрів кар'єри для випускників; • забезпечення прямих договорів з роботодавцями на навчання фахівців необхідних спеціальностей; • створення у навчальних закладах штатних одиниць для зайнятості випускників. • поліпшення системи стажування.
Органи місцевого самоврядування	• розширення мережі професійного навчання.	• сприяння розвитку регіональних центрів зайнятості.	• сприяння підприємницькій діяльності молоді; • організація регіональних молодіжних ярмарків вакансій.
Роботодавці	• спільна робота з профконсультантами служби зайнятості та представниками закладів освіти	• активізація роботи з молоддю в рамках регіональних представництв; • відвідування захистів дипломних робіт та регіональних ярмарків вакансій.	• забезпечення оплачуваного стажування на робочому місці з відкриттям трудової книжки; • літні програми працевлаштування студентів; • впровадження гнучких форм зайнятості.

Продовження табл. 3

Молодь	• відповідальне ставлення до вибору та отримання спеціальності, до пошуку роботи; • самоосвіта та саморозвиток; вчасна перепідготовка та підвищення кваліфікації	• готовність до територіальної мобільності в межах України; • готовність до волонтерства та іншої зайнятості у третинному секторі.	• реалізація власних креативних проєктів (стартапів); • активна участь у молодіжних організаціях університетів; • використання можливостей центрів зайнятості; • готовність до розподілу робочих місць в умовах надання першого робочого місця

Висновки і перспективи. Молодь виступає найбільш вразливою категорією населення на ринку праці, відчуваючи велику кількість проблем у процесі працевлаштування: складнощі у забезпеченні першим робочим місцем, відсутність досвіду роботи, витіснення зайнятості у тіньовий сектор, висока плінність кадрів, соціально-психологічні проблеми переходу молоді від навчання до роботи, недосконалість законодавчого регулювання. Традиційно показник молодіжного безробіття у багатьох країнах світу перевищує безробіття серед дорослих у 2-2,5 рази, що характерно і для України. І хоча у відсотковому відношенні (17,8%) цей показник не приймає загрозливих значень, і навіть знижується, молодіжний ринок праці України характеризується неприємними тенденціями зневіри, різкої сегментації, плінності кадрів.

Глибинні причини молодіжного безробіття в Україні лежать у порушенні зв'язків у системі "освіта - наука - виробництво", що виливається у суттєвий структурний дисбаланс між попитом та пропозицією на ринку праці. Дипломовані спеціалісти у галузі юриспруденції та економіки залишаються незатребуваними, натомість підприємствам не вистачає технічних службовців, робітників з експлуатації технологічного устаткування, кваліфікованих робітників з інструментом. Крім того, на формування молодіжного безробіття в Україні впливають супутні негативні чинники, які ускладнюють існуюче становище: військовий конфлікт, соціально-економічна криза останніх років, диспропорції регіонального розвитку.

І хоча держава намагається вирішити проблеми безробіття серед молоді, необхідним є комплексний вплив та скоординовані дії з боку всіх суб'єктів молодіжного ринку праці – держави, навчальних закладів, місцевого самоврядування, роботодавців, молоді, – спрямовані на усунення основних причин безробіття, пом'якшення дії негативних факторів, вирішення проблем в процесі працевлаштування на молодіжному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Dietrich H. Youth Unemployment in Europe. Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, International Policy Analysis. 2012. 40 p.
2. Marelli E., Choudhry M. T., Signorelli M. Youth unemployment rate and impact of financial crises. *International Journal of Manpower*. 2012. Vol. 33. Issue 1. P.76–95. URL : <https://doi.org/10.1108/01437721211212538>.
3. Scarpetta S. Challenges facing European labour markets: Is a skill upgrade the appropriate instrument? *Intereconomics*. 2012. Vol. 47. Issue 1. P. 4–30.
4. Scarpetta S., Sonnet A., Manfredi T. Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. 2010. № 106. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/5kmh79zb2mmv-en>.
5. Батюк А. Державне сприяння реалізації трудового потенціалу молоді. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. 2015. Вип. 44. С. 191–197.
6. Богиня Д.П. Конкурентоспроможність і трудовий менталітет людського потенціалу в

перехідній економіці України. *Вісник КІНУ імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 128–136.

7. Буда Т.Й. Удосконалення механізму регулювання зайнятості молоді. *Психологія і суспільство*. 2015. № 3. С. 92–98.

8. Грیشнова О.А., Самарцева А.Є. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика: зб. наук. праць*. 2012. № 1(3). С. 28–35.

9. Діденко Н.В., Родак О.Ф. Проблема та шляхи вирішення молодіжного безробіття в сучасному суспільстві. *Економіка та держава*. 2016. № 4. С. 81–84.

10. Економічна активність населення України 2016 : Стат. збірник. Державна служба статистики України, 2017. – 205 с.

11. Кодекс законів про працю України: Закон № 322-VIII від 10.12.1971 р. [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/322-08>.

12. Короткіна Л.А., Коробський Р.В. Економічний механізм регулювання ринку праці молодих спеціалістів. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції*. Красноармійськ : КП ДонНТУ, 2010. С. 27–30.

13. Лебедева Л.В., Митрофанова А.С. Проблеми комерціалізації системи вищої освіти в Україні за умов формування постіндустріального ладу. *Бізнес Інформ*. 2017. №1. С. 105–112.

14. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

15. Перехід на ринок праці молоді України / [Е.М. Лібанова, О.І. Цимбал, Л.С. Лісогор та ін.] ; Міжнародне бюро праці ; Програма молодіжної зайнятості ; Департамент політики зайнятості. Женева : МОП, 2014. 79 с.

16. Подобед Н.В. Проблеми зайнятості молоді на ринку праці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 12. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=227>.

17. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

18. Про зайнятість населення: Закон України № 5067-VI від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/page3>.

19. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України № 2998-XII від 05.02.1993 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

20. Ринок праці в I півріччі 2017 року : Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

21. Трюхан О.А. До питання працевлаштування молоді на ринку праці: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 3. Т. 1. С. 145–149.

22. Чатченко Т.В. Молодіжне безробіття як одна з визначальних проблем соціально-економічного розвитку України та шляхи його вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 250–253.

Дата надходження статті до редакції : 02.02.2018

Рецензування 01.03.2018 Прийняття в друк: 31.05.2018

Mytrofanova A.S.

PhD (in Economics), Associate Professor

General Economic Theory Department,

Educational and Scientific Institute of Economics, Management and International Business

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Kharkiv, Ukraine

E-mail: anastasia_mitrofanova@ukr.net

ANALYSIS OF CAUSES, FACTORS AND PROBLEMS OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN UKRAINE

Abstract

The purpose of the paper is to reveal reasons and factors of youth unemployment in Ukraine, identify problems of youth employment and develop measures of their solution.

This research is based on dialectical method, system approach, analysis and synthesis, comparison, model building, statistical analysis.

It was revealed that indicator of youth unemployment in many countries, including Ukraine, exceeds this indicator among adults by 2-2.5 times. Youth unemployment in Ukraine tends to decline, and its rate is lower than in EU countries. Among young fellows there are more unemployed people than among girls; in rural areas youth unemployment is higher. Demand for technical employees in labor market is high, but demand for managers is low, while a share of lawyers and economists is one third of all university graduates.

The paper suggests to differentiate root causes of youth unemployment, lying in disconnected ties in "education-science-production" system and accompanying factors of current social, economic and political situation in Ukraine. The main problems faced by youth in the labor market have been systematized (lack of the first job, lack of work experience, employment in informal sector, staff turnover, social and psychological difficulties), and current situation in Ukraine has been analyzed. The system of measures to solve the problems of youth unemployment has been developed based on social dialogue, which involves all subjects of youth labor market (government, educational institutions, local authorities, employers, youth), taking into account elimination of both root causes and accompanying negative factors.

Keywords: unemployment; youth unemployment; structural unemployment; unemployment rate; youth labor market; youth employment.

References

1. Dietrich, H. (2012). *Youth Unemployment in Europe*. Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, International Policy Analysis.
2. Marelli, E., Choudhry, M. T., Signorelli, M. (2012). Youth unemployment rate and impact of financial crises. *International Journal of Manpower*, 33, 1, 76–95. Retrieved from: <https://doi.org/10.1108/01437721211212538>.
3. Scarpetta, S. (2012). Challenges facing European labour markets: Is a skill upgrade the appropriate instrument? *Intereconomics*, 47, 1, 4–30.
4. Scarpetta, S., Sonnet, A., Manfredi, T. (2010). Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*. Retrieved from: <http://dx.doi.org/10.1787/5kmh79zb2mmv-en>.
5. Batjuk, A. (2015). Derzhavne spryannja realizacii' trudovogo potencialu molodi [State promotion of youth employment potential]. *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnja: zb. nauk. prac'* [Effectiveness of Public Administration: Working Papers], 44, 191–197.
6. Bogynja, D.P. (2009). Konkurentospromozhnist' i trudovyj mentalitet ljudz'kogo potencialu v perehidnij ekonomici Ukraïny [Competitiveness and labor mentality of human potential in the transition economy of Ukraine]. *Visnyk KPNU imeni Ivana Ogijenka. Ekonomichni nauky* [Bulletin of KPNU named after Ivan Ogienko. Economic sciences], 2, 128–136.
7. Buda, T.J. (2015) Udoskonalennja mehanizmu reguljuvannja zajnatosti molodi [Improvement of regulation of youth employment]. *Psychologija i suspil'stvo* [Psychology and Society], 3, 92–98.
8. Grishnova, O.A. & Samarceva A. Je., (2012). Molodi specialisty na rynku praci: problemy konkurentospromozhnosti ta pracevlashtuvannja [Young professionals in the labor market: problems of competitiveness and employment]. *Social'no-trudovi vidnosyny: teorija ta praktyka: zb. nauk. prac'* [Social and Labor Relations: Theory and Practice: Working Papers], 1(3), 28–35.
9. Didenko, N.V. & Rodak, O.F. (2016). Problema ta shljahy vyrishennja molodizhnogo bezrobittja v suchasnomu suspil'stvi [The problem of youth unemployment in modern society and ways of its solution]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], 4, 81–84.
10. *Ekonomichna aktyvnist' naseleennja Ukraïny 2016 : Stat. zbirnyk* [Economic activity of population of Ukraine 2016: Stat. collection] (2017). Derzhavna sluzhba statystyky Ukraïny.
11. Zakon Ukraïny "Kodeks zakoniv pro pracju Ukraïny". <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/322-08>.

12. Korotkina, L.A & Korobs'kyj, R.V. (2010). Ekonomichnyj mehanizm reguljuvannja rynku praci molodyh specialistiv [Economic mechanism of regulation of young specialists' labor market]. *Aktual'ni problemy ekonomichnogo i social'nogo rozvytku regionu: Zbirnyk materialiv regional'noi naukovo-praktych. konf.* Krasnoarmijs'k : DonNTU, 27–30.
13. Lebedeva, L.V. & Mytrofanova, A.S. (2017). Problemy komercializacii' systemy vyshhoi' osvity v Ukraini za umov formuvannja postindustrial'nogo ladu [Problems of commercialization of higher education system in Ukraine in conditions of formation of postindustrial society]. *Problemy ekonomiky* [Problems of economy], 1, 105–112.
14. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoi' sluzhby statystryky Ukrainy. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Libanova, E.M., Cymbal, O.I., ... Lisogor L.S. (2014) *Perehid na rynek praci molodi Ukrainy* [Transition of Ukrainian youth to the labor market]. Zheneva: Mizhnarodna organizacija praci.
16. Podobjed, N.V. (2010). Problemy zajnjatosti molodi na rynku praci Ukrainy [Problems of Youth Employment in the Ukrainian Labor Market]. *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok* [Public Administration: Improvement and Development]. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=227>.
17. Zakon Ukrainy "Pro vyshhu osvitu". <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
18. Zakon Ukrainy "Pro zajnjatist' naseleennja". <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17/page3>.
19. Zakon Ukrainy "Pro spryjannja social'nomu stanovlennju ta rozvytku molodi v Ukraini". <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
20. Rynok praci v I pivrichchi 2017 roku : *Analitychna dopovid'*. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Trjuhan, O.A. (2017). Do pytannja pracevlashtuvannja molodi na rynku praci: teoretyko-pravovyj aspekt [On the issue of youth employment in the labor market: a theoretical and legal aspect]. *Naukovyj visnyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu* [Scientific Herald of Kherson State University], 3, 1, 145–149.
22. Chatchenko, T.V. (2016). Molodizhne bezrobittja jak odna z vyznachal'nyh problem social'no-ekonomichnogo rozvytku Ukrainy ta shljahy jogo vyrishennja [Youth unemployment as one of the main problems of social and economic development of Ukraine and ways of its solution]. *Global'ni ta nacional'ni problemy ekonomiky* [Global and national problems of economy], 14, 250–253.

Received: February 02, 2018

Revision: March 01, 2018 Accepted: May 31, 2018